

## ČESKOSLOVENSKÁ ARMÁDA V PROCESU DEMOKRATIZAČNÍCH ZMĚN

Vznikající nová kvalita společenskopolitického vývoje v naší zemi, spolu s dynamicky se rozvíjejícími pozitivními tendencemi v mezinárodních vztazích, které se příznivě odrážejí i ve vojenskopolitické situaci v Evropě, předznamenávají i nové podmínky pro život a další výstavbu naší armády.

**Rozvíjení pluralitní demokracie, svobody včetně lidských práv, budování právního státu, humanizace celé sféry mezilidských vztahů se zákonitě promítá i do činnosti armády, jako samostatného atributa československé státnosti.**

Československá armáda se postupně stabilizuje a započatý demokratizační proces reaguje na změny společnosti, i když objektivně má své některé specifické rysy.

Současně je však třeba si uvědomit, že proces demokratizace není a ani nemůže být jednorázovým aktem, neboť je především záležitostí změn v myšlení a jednání lidí, a to jak příslušníků armády, tak občanské veřejnosti.

Je skutečností, že část občanské veřejnosti, některé politické strany, hnutí a iniciativy vystupují s požadavky, které nelze v současné době vzhledem k materiálním možnostem našeho státu a současnému vývoji ve světě realizovat. **Jde především o požadavky:**

- na zkrácení základní vojenské služby na 12 (6 pro AVKVŠ) měsíců,
- na nepřiměřenou volnost pohybu vojáků základní vojenské služby po skončení výcvikového dne, bez ohledu na zabezpečení bojové a mobilizační pohotovosti,
- na praktické okamžité zastavení veškerého vojenského leteckého provozu na všech vojenských letištích,
- na předání dosavadních vojenských objektů civilním organizacím v řadě posádek a některé další požadavky.

Ačkoli byly uvedeny zcela konkrétní údaje o bývalém politickém aparátu, vytvořil se i reálný systém kontroly nově zformovaných struktur výchovy a kultury, je stále voláno po kolektivní odpovědnosti a tím i vině všech politických pracovníků bez rozdílu.

Jsou zároveň kritizovány sociální jistoty vojáků z povolání apod.

Všem těmto tendencím čelíme v atmosféře zmiřování mezinárodního napětí, tedy v procesu příznivém pro lidstvo i občany naší republiky. Příslušníci Československé armády tento proces plně podporují a dělají nemálo prospěšného k jeho úspěšnému pokračování. Tento proces zároveň směřuje k zásadnímu snížení počtu příslušníků armády i snižování výdajů na obranu. To vedle všeho pozitivního skrývá nebezpečí i zmenšení sociálních jistot vojáků z povolání a vyvolává u nich tedy oprávněné obavy.

Přes celkovou podporu většiny příslušníků armády procesu demokratizace, projevují se v jeho chápání některé nesprávné výklady a tendence. Jednou z nich je snaha některých vojáků z povolání setrvávat na starých přístupech, odsuzovat vše, co se neztotožňuje s jejich pojetím vojenské služby, vidí v předkládaných námětech a návrzích pokusy o zlehčování podmínek služby.

Část vojáků z povolání, velitelů a náčelníků nehledá možnosti humanizace služby vojáků z povolání a vojáků základní služby, nezajímá se o to, v jakých podmínkách podřízení žijí a nesnaží se tyto podmínky iniciativně v rámci své pravomoci zlepšit.

Dále někteří vojáci z povolání zároveň vystupují i s novými požadavky na službu. Ty jsou v podstatě formulovány v duchu Zákoníku práce. Požadují osmihodinovou pracovní dobu, placení přesčasů, neúměrné volno za služby, cvičení apod.

S oprávněnými požadavky na svoji rehabilitaci se hlásí vojáci z povolání, postižení v letech 1948–1989. Chápu mnohé naše problémy, kritizují však zdoluhavost rehabilitací a mají své představy o formách jejího provedení i odškodnění.

**I přes všechny tyto objektivní či subjektivní skutečnosti a problémy Československá armáda jako celek prokázala v dosavadním průběhu demokratizačního procesu uskutečňovaného v naší společnosti, že je stmelenu a organizovanou ozbrojenou složkou, připravenou k obraně republiky, proti ozbrojenému napadení. Velení naší armády význam přijatých a z větší části i realizovaných opatření nepřeceňuje. Můžeme však říci, že byla prováděna s poctivým úmyslem zahájit demokratizaci v armádě, v souladu s přijatou státní politikou tak, aby si armáda zachovala všechny funkce, které má plnit i v době probíhajících společenskopolitických změn.**

Ocenění se v tomto smyslu dostalo naší armádě i na 24. společné schůzi obou sněmoven Federálního shromáždění v únoru t.r., kde ve Zprávě o stavu a vývoji Čs. federace, přednesené předsedou vlády je hodnocena jako jedna z opor demokracie v našem státě.

Současné s tím je však třeba i nadále čelit neustálým tendenčním výpadům proti Československé armádě a jejímu velitelskému sboru, které mají za cíl zpochybnit její úlohu ve společnosti v současné době a zdiskreditovat všechno to, co bylo pozitivního v procesu demokratizace armády dosud uděláno.

Přes řadu přijatých opatření jednotlivými stupni velení, jak vyplývá i ze závěru

shromáždění FMNO ČSFR s hlavními funkcionáři československé armády dne 21. 2. 1990, jejich realizace pokračuje pomalu a rozdílně v závislosti na konkrétní míře a kvalitě úsilí, které je procesu demokratizace věnováno jednotlivými funkcionáři a stupni velení.

Stěžejním úkolem společného úsilí musí být vrácení armádě její společenské prestiže, ale i vyřešení problémů, které se dotýkají života lidí na všech stupních armádního organismu. Půjde i o to, dosáhnout podstatně kvalitnější informovanosti občanské veřejnosti o životě armády, propracovat vztah armády k civilním orgánům a organizacím a stanovit nové zásady rozvoje součinnostních vztahů a spolupráce.

**Zásadním způsobem proces demokratizace může a musí ovlivnit velitelský sbor.** Svými znalostmi, profesionální úrovní, uplatňováním poznatků pedagogiky, psychologie, schopností vést lidi, svými charakterovými vlastnostmi vyúsťujícími v přirozenou autoritu, může vytvořit takové prostředí, ve kterém se uplatní především rozum, tolerantnost, úcta člověka k člověku a z ní vyplývající iniciativa lidí, důvěra v nadřazeného i smysl pro zodpovědnost.

**Za hlavní podmínky dalšího rozvoje demokratizačního procesu nutno považovat plné respektování státní politiky a zákonnosti, výchovu lidí v duchu vlastenectví a humanismu na základě nejnovějších společensko vědních poznatků, jakož i optimalizaci sociálních podmínek příslušníků armády.**

Opatření, která byla dosud v Československé armádě přijata a z větší míry i realizována, je nutné považovat za počátek demokratizačního procesu. Proto bylo třeba náročně posoudit, co se dosud podařilo v Československé armádě v rozvíjení neformálního demokratizačního procesu uskutečnit, ujasnit si, čeho by se jím mělo dále dosáhnout a jakými nejúčinnějšími formami a metodami postupovat. Přitom je třeba mít na zřeteli, že je nutné ne formálně, ale skutečně vyřešit tíživé problémy minulosti, brát v úvahu dynamiku probíhající nové kvality společenského vývoje v naší zemi a z toho vyplývající nutnost komplexního přístupu v dalším postupu demokratizačního procesu v naší armádě.

K tomuto cíli směřuje i RMNO č. 19, který obsahuje úkoly a opatření k dalšímu postupu demokratizačního procesu v Československé armádě, přičemž je respektována úzká spojitost dvou hlavních směrů tohoto procesu, z nichž jeden lze charakterizovat jako vnější, tj. oblast postavení a úlohy armády ve společnosti a druhý, týkající se postupu demokratizace uvnitř armády. Oba se prolínají, ovlivňují a zákonitě se promítají do všech oblastí života a výstavby Československé armády.

V souladu se závěry 4. kolegia ministra národní obrany ze dne 9. března 1990 byly zpracovány hlavní směry demokratizace v oblasti postavení a role Československé armády ve společnosti a základní otevřené soubory opatření k rozvoji demokratizačního procesu ve vztahu k vojákům z povolání a v další činné službě i ve vztahu k vojákům v základní službě.

V současné době probíhá u vybraných útvarů a jedné vojenské školy jejich zku-

šební zavedení do praxe. Realizovaná opatření byla koncem dubna t.r. vyhodnocena a na základě získaných poznatků byl vydán ucelený okruh opatření k zavedení v rámci celé Československé armády během letního výcvikového období tohoto výcvikového roku.

O které základní (otevřené) soubory opatření k dalšímu rozvoji demokratizačního procesu v naší armádě zejména jde:

#### **1. V oblasti postavení a role Československé armády ve společnosti:**

- zabezpečit soustavnou vysokou informovanost veřejnosti o činnosti a životě armády, o výchově a kulturním zabezpečení jejich příslušníků,
- zvýšit informovanost příslušníků armády o vývoji a životě společnosti,
- vytvořit systém koordinace demokratizačních opatření v armádě s demokratizačním procesem ve společnosti, zvláště na úseku školství, zdravotnické a sociální péče, kultury a tělovýchovy, mládežnického hnutí a odborů, církví a dalších iniciativ,
- propracovat vztah armády k civilním orgánům a organizacím,
- v souladu s RMNO č. 7 ze dne 10. 1. 1990 zabezpečit činnost rehabilitačních komisí k nápravě chyb morálního, společenského a pracovního charakteru,
- v případě snižování počtu armády na základě vídeňských jednání zabezpečit řešení sociálních a profesních problémů příslušníků armády,
- důsledně dbát na realizaci RMNO č. 15 ze dne 15. 3. 1990 o zajištění nezávislosti armády na politických stranách, politických organizacích a hnutích,
- aplikovat nový vysokoškolský zákon v podmínkách Československé armády,
- v průběhu roku 1990 přistoupit ke zpracování nových základních řádů,
- v návaznosti na postupně uvolňovaná letiště po Sovětské armádě, navrhovat a provádět redislokaci leteckých pluků s cílem snížení nepříznivého vlivu vojenského leteckého provozu na životní prostředí občanů, žijících v bezprostřední blízkosti letišť a řešit možnosti, aby ti občané mohli využívat vojenských lékařských, rekreačních a kulturních zařízení,
- rozšířit poskytování ozdravných pobytů v některých vojenských rekreačních zařízeních pro děti z ekologicky závadných oblastí v mimosezónní době,
- v roce 1991 snížit povolávání záloh na cvičení o 40 000 osob, od roku 1991 povolávat zálohy na vojenské cvičení pouze 1× za 5 let,
- zrušit exoteritoriální zařazování vojáků základní služby, zabezpečit postupný přechod na teritoriální doplňování,
- připravit novou koncepci pro výcvik branců a novelizovat zákon o obraně ČSFR k provádění branné přípravy s vojáky v záloze,
- umožnit příslušníkům armády podílet se na činnosti civilních tělovýchovných hnutí (trenéři, instruktoři), vojákům základní služby – sportovcům povolovat hostování ve všech soutěžích.

## **2. Směry dalšího postupu demokratizace uvnitř armády**

### **a) V oblasti vojenského školství:**

- v duchu nového vysokoškolského zákona uskutečnit v průběhu roku 1990–1991 novelizaci základních školských předpisů a příslušných RMNO,
- zabezpečit, aby se zahájením školního roku 1993–1994 byla na všech vojenských vysokých školách nová základní učební dokumentace, a aby byly s konečnou platností vyřešeny všechny otázky, spojené s řízením vojenského školství,
- novým podmínkám přizpůsobit výběr posluchačů do vojenských škol,
- změnit dosavadní režim ve vojenských školách tak, aby vedl k samostatnosti, odpovědnosti a respektování základních akademických svobod,
- absolventům vojenských gymnázií umožnit širší možnost volby studia na vojenských vysokých školách a u všech ročníků vojenských gymnázií a v 1. a 2. ročníku vojenských středních odborných škol prodloužit letní prázdniny žákům na 2 měsíce,
- v souvislosti s úpravou předpisu Všeob-P-2/práv. – Průběh služby vojáků z povolání upravit i průběh služby posluchačů vojenských škol,
- zvýhodnit ve vojenských školách výuku pedagogiky a psychologie, u vševojenských odborností manažerismu.

### **b) V oblasti výchovy a výcviku:**

- prohloubit vojensko-občanskou výchovu a všeobecnou kulturní vyspělost vojáků,
- rozpracovat systém zabezpečení rekvalifikace pracovníků výchovy a kultury, zejména v oborech sociologie, psychologie a právních věd,
- prosadit racionálnější vyvádění vojsk do VVP čtenějším využíváním posádkových zařízení a snížením počtu taktických cvičení zabezpečit organizaci výcviku v pracovních dnech (mimo soboty a neděle),
- novelizovat programy bojové přípravy všech druhů vojsk a služeb s cílem jejich zjednodušení a zvýšení pravomoci velitelů rot a praporů k ovlivňování náplně výcviku,
- výrazněji oddělit zahájení pracovního dne a jeho ukončení od osobního volna vojáků základní služby a ukončení pracovního dne vojáků z povolání; zvážit možnosti a ověřit u útvarů, ZVO a VVO pohyblivou pracovní dobu vojáků z povolání.

### **c) V oblasti personální práce a průběhu služby vojáků z povolání:**

- u všech stupňů zbavit personální práci byrokratických přístupů k lidem,
- v roce 1990 provést analýzu obecně právních předpisů, zákona č. 76/1959 Sb., a v návaznosti na změny v Ústavě ČSFR uskutečnit v roce 1991 jejich novelizaci,
- prosadit, aby při vyzvedávání do funkcí bylo rozhodující hledisko profesionální připravenosti, charakterové a morální vlastnosti; výběr lidí do funkcí dát pod veřejnou kontrolu,

- v souladu s RMNO ze dne 16. 2. 1990 zabezpečit důsledné vedení atestačního řízení se všemi vojáky z povolání a vybranými občanskými pracovníky k prověření způsobilosti k výkonu současné funkce a posouzení perspektiv další služby,

- posoudit možnosti a v dalším provádět konkursní řízení k výběru hlavních funkcionářů ve vojenských opravárenských podnicích, vybraných zdravotnických a rekreačních zařízeních,

- zachovat a podle možnosti prohloubit sociální vymoženosti vojáků a občanských pracovníků, jako je poskytování bezúročných půjček, vojenských vozidel za úplatu a jiné,

- při předpokládané změně organizační struktury Československé armády zvážit možnost vytvoření právních orgánů k zabezpečení právní ochrany velitelů (náčelníků).

#### **d) V oblasti humanizace vojenské služby:**

- prosadit důsledně respektování občanských práv a základních svobod v duchu Závěrečného dokumentu vídeňské následné schůzky KBSE, především svobody myšlení, svědomí, náboženství a víry pro všechny bez rozdílu; zabezpečit, aby se každý bez souhlasu nadřízeného mohl obracet na kterýkoli jiný orgán, např. vyššího velitele, inspekci FMNO, prokuraturu, branné a bezpečnostní orgány Federálního shromáždění s požadavky na ochranu či pomoc,

- k posílení postavení a autority poddůstojníků nově vymezit jejich práva a povinnosti v nových řádech, včetně některých formálních otázek, jakými je jejich samostatné ubytování, odlišení ve výstroji, svobodnější využívání volného času apod.; do vydání nových řádů ověřit tato opatření experimentálně u vybraných útvarů,

- zrušit povinný poslech televizních novin, umožnit vojákům plné využití osobního volna podle vlastního uvážení,

- zásadním způsobem změnit vztah k věřícím vojákům, umožnit jim konání běžných kultovních obřadů, podle možnosti návštěvu bohoslužeb, setkání s duchovními apod.,

- zřídít linku důvěry v posádkách, kde to dovolují podmínky, z právníků nebo sociologů a lékařů k řešení osobních problémů v mimopracovní době,

- povolit vojákům, aby mohli mít v kasárnách vlastní počítače, rádia, magnetofony, přehrávače, bez odpovědnosti vojenské správy za jejich úhradu v případě ztráty.

#### **e) V oblasti všestranného materiálního a zdravotnického zabezpečení příslušníků armády:**

- přistoupit k přerozdělení finančních limitů v rámci armády ve prospěch všestranného zabezpečení lidí, zlepšení životního prostředí, ubytování, stravování, lékařského ošetření i regenerace sil,

– v souvislosti s novelizací stejnokrojového předpisu Všeob-P-47 (práv.) zúžit závazné způsoby používání stejnokroje a umožnit tak jeho uživatelům větší volnost při použití jednotlivých součástí,

– zvážit opětné zavedení služebního stejnokroje pro letectvo v modré barvě,

– umožnit výplatu peněžitě náhrady vojákům základní služby za neodebranou večeři při udělení vycházky, před jejím výdejem,

– ve výstrojním zabezpečení vojáků v základní službě:

- zavést čepice lodičky místo čepice 63 se štítkem (je neoblíbená a drahá),

- zvážit možnost výdeje nepoužívaných (nových) polních bot při nástupu základní služby do vlastnictví,

- zvážit ponechání veškerého osobního prádla do vlastnictví,

- řešit náhradu současné bílé košile a košile 63 košilí jiné barvy, kvality a provedení,

– posoudit možnosti úhrady jízdného vojákům základní služby na KVOP do místa trvalého bydliště,

– zkvalitnit vyrozumívání vojáků z povolání jejich postupným vybavováním zařízením Ozvěna a podle možnosti zabezpečit jejich stoprocentní vybavenost.

Demokratický proces v armádě musí být tedy spojením vysokých požadavků na všechny vojáky s všestrannou péčí o ně a vyžaduje postupně v ní samotné vytvořit takové podmínky, aby občan, který přichází plnit svou občanskou povinnost, byl především přesvědčen o její nezbytnosti, účelnosti a při výkonu služby byl ve svých občanských právech co nejméně omezován. To se týká i vojáků z povolání.

Závažným předpokladem dalšího rozvoje demokratizace v armádě proto je, aby nový demokratický systém v naší společnosti vyjadřoval a formuloval v nově přijímaných zákonech i hluboký zájem o zajišťování obranyschopnosti země a budování moderní armády.